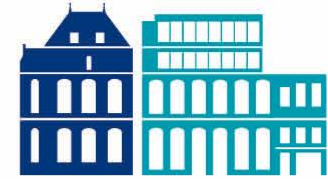

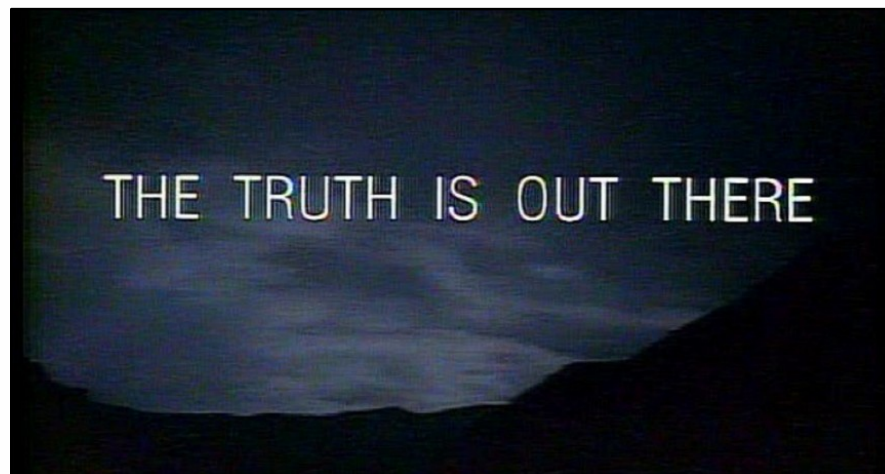
Universiteit Leiden
Campus Den Haag

That's Fake News Complot!

Jelle van Buuren

Institute for Security and Global Affairs
Universiteit van Leiden

- Outline:
- Hoe 'werken' complotconstructies?
- Aantrekkingskracht complotconstructies?
- Risico's complotconstructies?

Definitie complottheorieën:

- Constructies die:
 - Een als onrechtvaardig of onverdraaglijk ervaren individuele of maatschappelijke situatie...
 - verklaren door deze situatie voor te stellen...
 - als het doelbewuste resultaat van een groep mensen die in het geheim samenwerkt met kwade bedoelingen
- Hoe complotgevoelig zijn jullie?

Stelling

- De politiek was geïnfiltreerd door oliemaatschappijen bij het nemen van de beslissing over de oorlog in Irak 35%
- Politici worden regelmatig omgekocht door grote bedrijven en belangengroepen 41%
- De moord op Pim Fortuyn was een samenzwering vanuit de gevestigde politiek 17%
- De financiële crisis is bewust veroorzaakt door bankiers om daar zelf van te profiteren 35%
- De mannen in witte pakken bij de Bijlmerramp waren daar om bewijsmateriaal te verduisteren 19%

Hoe 'werken' complotconstructies?

- Ontrafel het verhaal
- Wat is de kern

Kern van complotconstructies

- Twijfel zaaien – gebrek aan bewijs; merkwaardige feiten; onvolledige verklaringen
- Alternatieve verklaringen, actoren, motieven – assumptions
- Historische analogieën
- Alternatieve informatiebronnen – “Als je echt op zoek gaat...”
- Kritische vragen stellen/weggezet worden als complotdenker
- Stellige overtuigingen

Ondergrond van wantrouwen

- Wantrouwen tegen politiek, overheid, instituties, media, wetenschap, autoriteit, deskundigheid...
- Democratisch wantrouwen
 - Wantrouwen tegen 'macht' is een gezonde democratische houding
 - Geen enkel systeem is brandschoon
 - De geschiedenis kent complotten
- Dunne grens/grijs gebied tussen 'democratisch wantrouwen' en hermetisch complotdenken
- Het verwijt van 'complotdenken' is ook een manier om critici weg te zetten

Ondergrond van wantrouwen

- Heldere politieke tegenstellingen zijn verdwenen
- Complotconstructies delen de wereld weer helder in: Wij-Zij/Goed-Fout
- Populisme en complotconstructies nauw met elkaar verweven

- Politiek is verplaatst naar internationale gremia
- Ver weg van mensen, onbegrijpelijke structuren en spelers, boven het hoofd
- EU, internationale financiële markten
- Complotconstructies bevestigen dat beeld – de macht achter de schermen

- Enorm aanbod van (alternatieve) informatiebronnen
- Toont meerdere perspectieven, verklaringen, denkbeelden
- Iedereen deskundig

Aantrekkingskracht

- Maakt complexe wereld weer eenvoudig
- Speelt in op gevoelens van onrechtvaardigheid en grieven waarnaar ‘niet geluisterd wordt’
 - Immigratie, Islam, multiculturele samenleving, integratie
 - Discriminatie, oorlog tegen de Islam
 - Het gevoel bedreigd te worden
- Cognitieve dissonantie/Afschuiven van verantwoordelijkheid en/of ‘falen’
 - Verklaring voor achterstand of miserabele omstandigheden – emancipatoire functie
 - Aanwijzen zondebokken

Aantrekkingskracht

- Positieve identiteit
 - Jij hebt het wel door, de anderen niet
 - Wakkere burgers, waarheidszoekers, Strijders van het Licht, Vrijdenkers
 - The Sheeple
- Spannend
 - Op zoek naar de waarheid
 - Zit ook in veel moderne cultuur

Risico's van complotconstructies?

- Neem het serieus – zet het niet weg als hobby van mafketels
- Mainstreaming – in alle lagen van de bevolking
- Lees tussen de regels door en snap wat in complotconstructies ‘verscholen’ zit
- Overdrijf het risico niet. Maar:
 - Wij-Zij denken
 - Zondebokken - dehumanisering
 - Geen ruimte voor twijfel, nuances, andere opvattingen
 - Elke vorm van autoriteit of gezag wordt ondergraven
 - Wantrouwen als leidraad – high trust versus low trust societies

Risico's van complotconstructies?

- Maak onderscheid tussen 'complotondernemers' en degenen die het volgen
- Let op de combinatie van (machtige) politieke actoren, met een duidelijke politiek-economische agenda, kapitaal, digitale kennis en weinig scrupules
- Complotconstructies zijn onderdeel van bredere ontwikkeling
- Fake News
- Trollen, click farms... feit & fictie, manipulatie
- Weaponization of information – ondermijning en destabilisatie

Waarheidsregiems

- Elke samenleving kent in elke periode een ‘waarheidsregiem’
- Strijd om wat ‘waarheid’ is, wat ‘feiten’ zijn, wie dat bepaalt, volgens welke procedures, wie ‘deskundig’ is, wie aan het woord mag komen
- Geheel aan geschreven en ongeschreven regels

- Op dit moment overgangsfase tussen ‘oude’ en ‘nieuwe’ waarheidsregiems
- Snappen we wat er gaande is?
- Behoefte aan multidisciplinaire kennis

- Nieuwe digitale economie
- Nieuwe actoren en technieken – data analytics, neuromarketing
- Attributie

Bundel de kennis

- Wantrouwen – politicologen, sociologen
- Aantrekkingskracht ‘alternatieve’ verhalen – media studies, psychologie
- (Heimelijke) beïnvloeding - inlichtingenstudies
- Technologie – technologiestedies, ICT, sociale media, validiteit en integriteit data
- Economie – click economy, filter bubbles, data as the new gold
- Macht en controle – Cyber governance

En soms mogen we er ook om lachen...

